

E: rendszeres átvonuló, kóborló, vagy téli vendég
 F: ritka előfordulási faj
 A kód mellett néhány fajnál, melyeknél végeztünk állományfelmérést, megadjuk a költőpárok számát is. A részletesebb előfordulási és állomány adatoktól eltekintünk, ezt a későbbiekben szándékozunk megtenni. Összességében 172 fajt említünk 167-et magunk is megtaláltunk, 5-öt pedig VÁSÁRHELYI (1964) jelez -, a fajok közül 108 biztosan, 13 pedig feltehetően költött a területen.

1. Nyílt vízü élőhelyek, vízpartok madarai

A terület nagyobb hányada a Sajó-folyó vízgyűjtő területéhez tartozik, a patakok nagyrészt a Sajó baloldali mellékvizei, így a Keleméri-, a Szörnyűvölgyi-, a Zsuponyó-, a Galgóci- és a Szuha patakok (az utóbbi jelentősebb mellékpatakjai a Csörgős - patak az Imola - patakkal, valamint az Ormos - és a Mák - patak). A Bódva-ba folyó vizei között a Rét -, Telekes - és Szuhogyi - patakok kisebb szakasza található a kistáj területén. A dombság állóvizekben szegény, jelentősebbek a külszíni szénbányászat során keletkezett bányatavak (Ormos I., Ormos II., Kurityán I., Kurityán II.) továbbá a szörnyűvölgyi halastavak, a rudabányai Paperdei - tó és kisebb, nem állandó vízállások (Jákfalva Gyökérkút, Kelemér Kis - Mohos, Kurityán volt Bódi halastó stb.).

Gavia arctica (F), *Podiceps ruficollis* (C), *Podiceps nigricollis* (F), *Podiceps cristatus* (E), *Ardea cinerea* (E), *Nycticorax nycticorax* (E), *Cygnus olor* (F), *Anas querquedula* (E), *Anas crecca* (F), *Anas penelope* (F), *Anas clypeata* (F), *Aythya ferina* (F), *Aythya fuligula* (F), *Bucephala clangula* (F), *Charadrius dubius* (F), *Tringa ochropus* (E), *Tringa hypoleucos* (E), *Gallinago gallinago* (E), *Larus argentatus* (F), *Larus*

ridibundus (E), *Chlidonias niger* (F), *Motacilla cinerea* (E). Előfordult még a *Ciconia nigra*, az *Anas platyrhynchos*, a *Gallinula chloropus* és a *Fulica atra* is. A madárfauna szempontjából legjelentősebb a Kurityán I. külfejtési tó és a Szuha kurityáni szakasza.

2. Nádas - gyékényes foltok madarai

Ez a biotóptípus kis részarányú és az állóvizek szegélyzónájánál alakult ki. nagyobb részt.

Fészkelő madárfajai:

Ixobrychus minutus (C), *Anas platyrhynchos* (B), *Rallus aquaticus* (C), *Gallinula chloropus* (B), *Fulica atra* (C), *Locustella luscinioides* (C), *Acrocephalus palustris* (B), *Acrocephalus scirpaceus* (B), *Acrocephalus palustris* (B), *Acrocephalus schoenobaneus* (B). Vonuláskor további fajok is előfordulnak. Legértékesebb csapadékos években a jákfalvi Gyökérkút vízállása.

3. Nedves rétek madarai

A patakok (elsősorban a Szuha -, Keleméri -, Csörgős - és Imola - patakok mellett) találhatóak viszonylag nagyobb kiterjedésű nedves rétek.

Circus macrourus (F), *Crex crex* (B, 1995 - ben 19 revir), *Porzana porzana* (D), *Vanellus vanellus* (C), *Asio flammeus* (C), *Turdus pilaris* (E), *Turdus iliacus* (E), *Saxicola rubetra* (A), *Locustella naevia* (B, 12 élőhelyen kb. 15 - 20 párban), *Motacilla flava* (B), *Emberiza schoeniclus* (B). Itt is költ az *Acrocephalus palustris*. Táplálékszerzés közben egyéb fajok (*Ciconia ciconia*, ragadozók, stb.) is előfordulnak.

4. Száraz rétek madarai

A patak völgyek magasabb térszintű területein és a fátlan domboldalakon található az ebbe a csoportba sorolható rétek, mezőgazdasági földek (elsősorban kalászosok).

Buteo lagopus (F), *Circus cyaneus* (E), *Circus pygargus* (D), *Circus aeruginosus* (E), *Falco peregrinus* (F), *Perdix perdix* (B), *Coturnix coturnix* (A, kb. 60 pár), *Galerida cristata* (A), *Alauda arvensis* (A), *Corvus frugilegus* (E), *Coloeus monedula* (E, e két faj a téli időszakon kívül ritka), *Oenanthe oenanthe* (A), *Saxicola torquata* (A), *Anthus pratensis* (E), *Lanius excubitor* (E), *Emberiza calandra* (A). Itt is költ a *Saxicola rubetra*, további fajok - főleg erdei ragadozók - pedig táplálékszerzésükre keresik fel ezt a biotópot.

5. Fás vegetációjú területek madarai

A terület több mint 1/4 részét borítják különböző erdőtüpusok. Legnagyobb a cseres - tölgyesek aránya, kevesebb a gyertyános - tölgyes, illetve fenyvesek és akácosok is többfelé előfordulnak, de sajátos madárvilággal rendelkeznek a gyümölcsösök, a patakmenti puhafaligetek, az útementi nyárfasorok és borókások is.

Ciconia nigra (C, 2 ismert revír), *Pernis apivorus* (B, 5 - 6 pár), *Accipiter gentilis* (B, kb. 10 pár), *Accipiter nisus* (B, 4 - 5 pár), *Buteo buteo* (A, kb. 100 pár), *Aquila heliaca* (D), *Aquila pomarina* (D), *Circus aeruginosus* (D), *Falco cherrug* (D), *Falco subbuteo* (B, 4 - 5 pár), *Falco columbarius* (F), *Falco tinnunculus* (B, 3 - 4 pár), *Tetrastes bonasia* (B), *Phasianus colchicus* (A), *Scolopax rusticola* (B), *Columba oenas* (C), *Columba palumbus* (A), *Streptopelia turtur* (A), *Cuculus canorus* (A), *Otus*

scops (B, 13 ismert élőhely), *Bubo bubo* (F), *Strix aluco* (A), *Asio otus* (B), *Caprimulgus europaeus* (B), *Upupa epops* (A), *Jynx torquilla* (A), *Picus viridis* (B), *Picus canus* (B), *Dryocopus martius* (A, kb. 40 pár), *Dendrocopos maior* (A), *Dendrocopos syriacus* (B), *Dendrocopos medius* (B), *Dendrocopos leucotos* (D), *Dendrocopos minor* (A), *Lullula arborea* (A), *Oriolus oriolus* (A), *Corvus corax* (B, 6 - 8 pár), *Corvus cornix* (B), *Pica pica* (A), *Garrulus glandarius* (A), *Parus maior* (A), *Parus caeruleus* (A), *Parus ater* (B), *Parus cristatus* (F), *Parus palustris* (A), *Parus montanus* (B), *Aegithalos caudatus* (A), *Remiz pendulinus* (B, főleg patakok - Szuha - mellett), *Sitta europaea* (A), *Certhia familiaris* (B), *Certhia brachydactyla* (B), *Troglodytes troglodytes* (B), *Turdus viscivorus* (D), *Turdus philomelos* (A), *Turdus torquatus* (F), *Turdus merula* (A), *Phoenicurus phoenicurus* (D), *Luscinia megarhynchos* (A), *Erithacus rubecula* (A), *Locustella fluviatilis* (A), *Hippolais icterina* (D), *Sylvia atricapilla* (A), *Sylvia nisoria* (B), *Sylvia borin* (D), *Sylvia communis* (A), *Sylvia curruca* (A), *Phylloscopus trochilus* (A), *Phylloscopus collybita* (A), *Phylloscopus sibilatrix* (A), *Regulus regulus* (D), *Regulus ignicapillus* (F), *Muscicapa striata* (B), *Ficedula hypoleuca* (E), *Ficedula albicollis* (B), *Prunella modularis* (B), *Anthus trivialis* (A), *Bombicilla garrulus* (E), *Lanius minor* (B, kb. 20 pár), *Lanius collurio* (A), *Sturnus vulgaris* (A), *Passer domesticus* (A), *Passer montanus* (A), *Coccothraustes coccothraustes* (A), *Carduelis chloris* (A), *Carduelis carduelis* (A), *Carduelis spinus* (E), *Carduelis cannabina* (A), *Serinus serinus* (A), *Pyrrhula pyrrhula* (E), *Fringilla coelebs* (A), *Fringilla montifringilla* (E), *Emberiza citrinella* (A). További fajok is felkeresik táplálkozásuk, vonuláskor ezt az élőhelyet.

6. Magaspartok, homokbányák madarai

Kisebb magaspartok a Szuha mentén, homokbányák pedig a terület déli - délkeleti részén találhatók.

Jellegzetes költő madarai:
Alcedo atthis (B, főleg a Szuha mellett), *Merops apiaster* (A, 10 kisebb - nagyobb telepen és magányosan költő párok, összesen kb. 100 pár), *Riparia riparia* (B, két ismert telepen kb. 200 pár), de olykor más fajok (*Passer montanus*, stb.) is költenek itt.

7. Antropogén környezet madarai

Az ember által létrehozott épületek és egyéb építmények is több madárfaj megtelepedésére alkalmasak.

Ciconia ciconia (A, kb. 20 pár), *Streptopelia decaocto* (A), *Tyto alba* (B, 4 - 5 pár), *Athene noctua* (B), *Apus apus* (D), *Hirundo rustica* (A), *Delichon urbica* (A), *Phoenicurus ochruros* (A), *Motacilla alba* (A), de más biotóp költői is szívesen költenek még itt; *Strix aluco*, *Parus maior*, *Oenanthe oenanthe*, *Muscicapa striata*, *Passer domesticus*, *Passer montanus*, stb., további fajok pedig táplálkozáskor, kóborláskor fordulnak elő.

8. Csak átrepülőként megfigyelt madarak

Vannak olyan madarak, amelyek rendszerint csak vonulás közben átrepülnek a kistáj felett, így egyetlen élőhely típushoz sem kötődnek, ezek a következők: *Anser anser* (F), *Anser albifrons* (E), *Anser fabalis* (E), *Grus grus* (E).

9. Csak irodalmi adatokból ismert fajok

VÁSÁRHELYI (1964) még a következő fajokat említi a kistáj területéről: (ezek kutatómunkánk során nem kerültek elő) *Milvus milvus*, *Milvus migrans*, *Falco vespertinus*, *Lyrurus terix*, *Strix uralensis*.

III. Összefoglalás

A kistáj egyes biotópjait vizsgálva megállapítható, hogy a terület fő értékeit az erdők képviselik (*Ciconia nigra*, *Tetrastes bonasia* fészkelőhelyei, fokozottan védett ragadozómadarak és *Dendrocopos leucotos* lehetséges fészkelőhelyei), de a többi élőhelytípusnak is megvannak az értékei. Így a nedves réteken a *Crex crex*, a homokbányákban a *Merops apiaster*, az antropogén környezetben pedig a *Ciconia ciconia*, a *Tyto alba* és az *Athene noctua* fészkelőhelyei, a száraz réteken pedig a *Circus pygargus* lehetséges fészkelőhelyei.

A fauna szempontjából érdekes színezőelemet jelentenek a vízi élőhelyek (elsősorban a Kurityán I. külfejtés 2 tava) vonuló madarai és a nádas - gyékényes fészkelői is.

IRODALOM

BOLDOGH, S. ifj. 1994 A szakállas farkas hegye alatt. Tennészet Búvár XLIX/4: 20 - 22.

CZAJLIK, P. 1986 A császármadár (*Tetrastes bonasia* L.) élőhelyei az 1976 - os kérdőíves felmérés és annak ellenőrzése alapján. *Aquila* 92: 113 - 131.

- FÜGEDI, L., SZENTGYÖRGYI, P. 1991 A Borsodi - dombság veszélyeztetett és ritka madarai. Calandrella, V/2: 28-29.
- GYULAI, I. 1986 Kelemér Mohos - tavak. Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára, 207. Budapest, old. sz. nélk.
- HORVÁTH, R. 1992 További adatok az Aggteleki Nemzeti Park császármadár (*Tetrastes bonasia*) állományához. Madártani Tájékoztató 2: 9-10.
- KISS, L. 1985 A Keleméri Mohosok és környékének állatvilága. BMTE évkönyv, Miskolc: 38-39.
- MAROSI, S., SOMOGYI, S. /szerk./ 1990 Magyarország kistájainak katasztere, II: 954 - 958. Földr. tud. Kut. Int., Budapest.
- VARGA, ZS. 1987 Madártani felmérések az Aggteleki Nemzeti Park területén 1986 - ban. Madártani Tájékoztató 3 - 4: 51-54.
- VARGA, ZS. 1989 1988 - as állomány - adatok az Aggteleki Nemzeti Parkról és környékéről (30000 ha). Madártani Tájékoztató 3-4: 6 - 8.
- VARGA, ZS. 1991 Az Aggteleki Nemzeti Park császármadár (*Tetrastes bonasia* L. 1758) állománya. Aquila 98: 37-70.
- VÁSÁRHELYI, I. 1964 Bosod - Abaúj - Zemplén megye gerinces faunája. Kézirat.

ENDES MIHÁLY

Lesz - e fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*) invázió 1997 - ben?

Bár csaknem évente észlelik idehaza, mégis leginkább időnkénti beözönlése során terelődik rá a nagyobb figyelem, s nem csak nálunk. Élettörténetében közismert, hogy ősszel lehúzódnak a hegyi fenyvesekből a komberdőkbe, s ilyenkor táplálékuk is megváltozik. Ez idő tájt a tobozmagok (amelyek zömét a magashegyi cirbolyafenyő - *Pinus cembra* képezi) helyett a csonhéjas termések, a közöttük is főleg a mogoró (*Corylus avellana*) kerülnek előtérbe. Tudjuk, hogy két alfaja van, az európai (*N.c. caryocatactes*) és a keleti, szibériai, vagy "vékonycsőrű" (*N. c. macrorhynchus*). Közép - Európába irányuló inváziói alkalmával, melyek gyakran érintik hazánkat is, hol az egyik, hol a másik alfaj tömegei érkeznek, de gyakran keverednek is egymással. Az átmenetileg - többnyire az adott év nyarának végétől a következő tavaszig - "meglódított" területeken itt-ott olykor visszamarad néha csak egy, máskor több pár is fészkelni. Ez nálunk, számos gyanújel ellenére sem bizonyosodott be eddig.

Ami az okokat illeti, azok merőben eltérnek egymástól. A ssp. *macrorhynchus* a cirbolyafenyő rossz termésű éveiben indul útnak, s jut el hosszú vándorlás után ide, míg a ssp. *caryocatactes* éppen a mogoróbőség idején jelentkezik és tart ki, hiszen a fajra jellemző a magvak eldugdosása, az élelemraktár létesítés ösztöne. A vegyes előfordulásokat a szibériai alfaj tömege által elsodort európaiakkal magyarázzák, jóllehet a fent említett okok kombinációja is kézenfekvőnek látszik. Mindez általában 5-8 évenként ismétlődik (CRAMP-PERRINS, 1994; GLUTZ V. BLOTZHEIM, 1993). 1993 / 94 - es itthoni megjelenéseiről JUHÁSZ /1994/ számol be, és saját megfigyeléseim is erre az időperiódusra vonatkozik